ISTORIA ARHITECTURAL URBANISTICĂ A UNEI STRĂZI STRADA DOAMNEI

Cezara Mucenic

Artera numită din vechime „strada Doamnei" se situează în zona primului centru constituit pe parcursul istoriei oraşului Bucureşti centru delimitabil, actual, de străzile Lipscani – Bd. I. C. Brătianu – Piaţa Universităţii – Bd. Carol I – Calea Victoriei, nucleu ce a parcurs o evoluţie complexă urbanistică şi arhitecturală determinată de multitudinea evenimentelor sociale, politice, economice ca şi schimbarea mentalităţilor, toate aceste aspecte având impact asupra vieţii orăşeneşti.

I. Istoricul texturii urbane a zonei

După documentul din 1459 dat „în cetatea Bucureşti", celelalte documente şi mărturii arheologice ori cartografice atestă dezvoltarea oraşului la nord de Curtea Domnească, acolo unde se aflau moşiile Cantacuzinilor, începând cu perioada secolelor XV – XVI. În a doua jumătate a sec. al XVII-lea teritoriul menţionat aparţinea marii postelnicese Ilinca Cantacuzino care-l va lăsa moştenire, la stingerea ei din viaţa lumească în 1687, prin „catastif" de împărţeală", celor 12 copii. Desigur iniţial zona este identificată prin mahalele pe care le conţine, formate fie în jurul edificiilor celor mai importante biserici sau hanuri, în primul caz mahalaua suprapunându-se cu parohiile, fie legate de existenţa unei grupări meşteşugăreşti sau negustoreşti care-i determină unitatea şi implicit caracterul. Astfel, în ultimele decenii ale veacului al XVII-lea documentele amintesc pe aici mahalele „Sf. Sava" (1664); „Şelarilor" (1664); „Colţei" (1669); „Grecilor" (1670); „Sărindarului" (1675); „Popei Manta sau Zlătari" (1677); „Bicericii Doamnei" (1684) numită anterior „Mahalaua Popa Istrati" (probabil după numele bisericii care existase în vechime pe acest loc).

Conturarea sa urbanistică, în timp, va fi determinată de o serie de momente majore ale transformării generale arhitectural-urbane a oraşului şi de asemenea de intensificarea activităţilor comerciale şi meşteşugăreşti care determină pe deoparte, o permanentă circulaţie a parcelelor, iar pe de altă parte nevoia realizării unor construcţii corespunzătoare diferitelor programe arhitecturale ca răspuns la solicitările funcţionale ale zonei. La acestea se adaugă persistenţa unor dezastre (numai în sec. al XIX-lea documentele consemnează şi ele schimbarea configuraţiei arhitecturale şi urbanistice.

Un prim moment, subliniind de la început importanţa zonei, a fost construirea edificiului ***Biserica Doamnei*** ctitoria Doamnei Maria Cantacuzino soţia voevodului Şerban Cantacuzino (1678–1688). Biserica, având hramul „Intrarea în biserică a Maicii Domnului", a fost terminată în anul **1683.** Situată nu departe de biserica Sărindari, ea devine un punct de reper prin valoarea

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

artistică deosebită atât din punct de vedere al realizării arhitecturale cât şi a creaţiei picturale din aceeaşi epocă, opera zugravilor Constantinos şi Ioan. În apropiere, amplificând valoarea locului, domnitorul Şerban Cantacuzino va construi şi casele beizadelor.

A urmat, în **1692,** trasarea arterei ce mai târziu va purta numele de **Podul Mogoşoaiei** care, tăind moşiile boierilor Cantacuzino şi Bălăceanu prin faţa bisericii Doamnei, trebuia să lege Curtea Domnească cu palatul voevodului Constantin Brâncoveanu de la Mogoşoaia.

Un alt eveniment urbanistic întâmplat într-un moment greu de datat cu certitudine, în prezent, este construirea unui traseu, ***ulita/strada Doamnei*** printre proprietăţi, case, prăvălii, grădini, traseu ce pornea de la Podul Mogoşoaiei acolo unde se afla hanul Castrisoaiei şi pe partea cealaltă a străzii, încă din anul 1780, hanul Dediu ce a fost înlocuit ulterior (1888) cu palatul Nifon apoi se prelungea până la uliţa care o lua spre nord (fosta şi actuala: strada Academiei) şi se continua spre sud-est întâlnindu-se cu drumul care cobora spre strada Lipscani pe lângă zidurile impozantul han domnesc ridicat de Constantin Şerban Voevod – „Hanul Şerban Vodă" (drum numit mai târziu strada Smârdan deoarece continua această arteră). După curbura care o apropia de ulicioara ce duce spre biserica Sf. Nicolae Şelari artera continua să şerpuiască printre construcţii şi grădini spre nord-est oprindu-se la întâlnirea cu uliţa Colţei, cam ceva mai sus de biserica Sf. Gheorghe Nou. Pe acolo, la capătul uliţei Doamnei, au cumpărat sau au primit donaţii epitropii mânăstirii şi spitalului Colţea aşa încât la 1747 au putut construi Hanul Colţea aducător de venituri pentru aşezămintele spătarului Mihail Cantacuzino. Acest drum, al cărui nume venea de la cel al Bisericii omonime, va constitui, la scurt timp după constituirea lui, un reper în oraş. Momentul de certitudine asupra traseului şi a locurilor pe care strada Doamnei le-a traversat, este dat de consemnarea cartografică din planul Ernst redactat în anul 1791. Transpunerea reţelei stradale precizate de respectivul plan, la scara planului cadastral al zonei, din 1995, demonstrează în mod categoric un fapt destul de rar întâmplat într-un oraş care a fost în permanenţă transformare, şi anume: *strada Doamnei îşi păstrează traseul nemodificat din anul 1791 până în prezent* **[1].**

Dacă traseul cunoscut din sec. al XVIII-lea este citibil şi astăzi, denumirea, în schimb, se va modifica în timp: în sec. al XIX-lea uliţa Doamnei; în perioada 1920–1930 strada Patis; în perioada 1930–194(?) strada Mauriciu Blank. Apoi revine la numele actual: strada Doamnei.

De altfel apariţia uliţei/străzii Doamnei nu este singulară, pe parcursul sec. XVIII – XIX în teritoriul studiat dezvoltându-se în continuare, în mod spontan, reţeaua stradală ce leagă, prin simplificarea circulaţiei, diferitele parcele între ele, element desigur important într-o zonă a cărei funcţiune este de la început preponderent comercială. Se poate astfel identifica evoluţia lor după cum apar în documentele cartografice.

[1] DRĂGAN, Valeriu-Eugen *Planul Ernst (1791). Analiza reţelei stradale din centrul oraşului Bucureşti.* În: Bucureşti, 13, 1999 p. 77.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

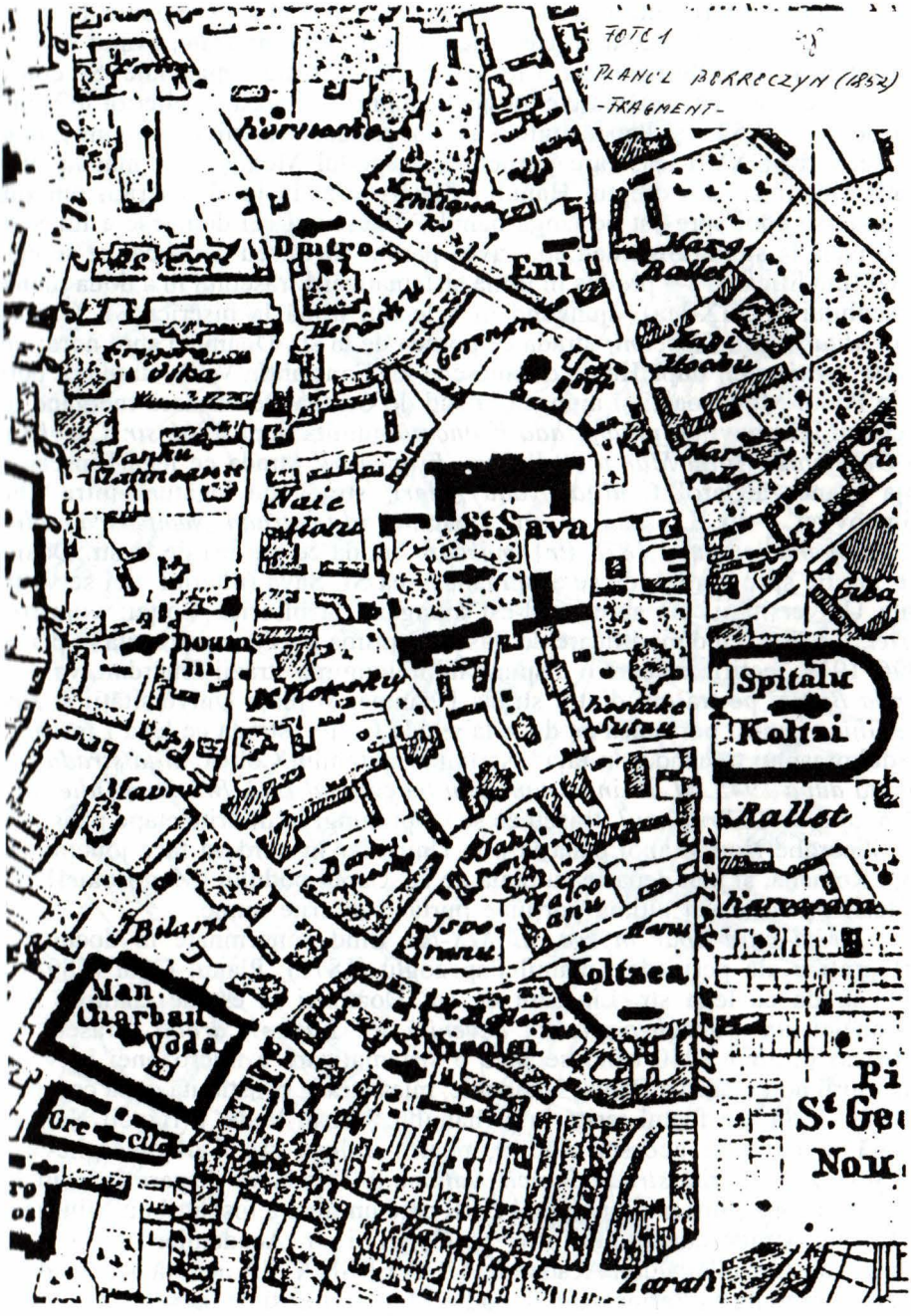

Foto 1 PLANUL BORROCZYN (1852)
– fragment –

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Pe baza informaţiilor existente *în planul Ernst (1791)* se poate deja stabili existenţa unor trasee de străzi care încă nu sunt nominalizate, având în vedere că suntem în faza de nuanţare a locurilor din oraş după mahalale. Se constată ca prezente în epocă următoarele trasee (denumirile citate apar ulterior în Panurile Borroczyn – 1852 – şi Pappazoglu – 1871): strada, pomenită în documente încă din secolul al XVII-lea, care pornea de la podul Mogoşoaiei, mai la sud de strada Doamnei, din dreptul Hanului Zlătari aflat în jurul bisericii omonime, ducându-se apoi spre est pe lângă hanul Filipescu şi cel domnesc a lui Şerban Vodă până la strada Smârdan apoi avea parţial alt traseu decât cel ce se citeşte astăzi (modificarea s-a produs în urma sistematizării traseului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea), ajungând în cele din urmă la biserica Sf. Gheorghe Nou: *uliţa/strada Lipscani;* strada ce pornea de la str. Doamnei spre nord: *uliţa/ strada Academiei;* după Hanul domnesc al lui Constantin Vodă, strada ce pornea de la Podul Mogoşoaiei şi ajungea la sud de Curtea Domnească mergând până la cheiul Dâmboviţei: *uliţa/strada Franceză* numită după 1866 *str. Carol I [str. 30 Decembrie, Iuliu Maniu şi din nou Franceza];* strada ce lega Lipscanii de uliţa Franceză/Carol I: *uliţa/strada Şelari;* strada de legătură între Cheiul Dâmboviţei – str. Lipscani şi str. Doamnei *uliţa/strada Nemţească, ulterior str. Germană iar după 1878 str. Smârdan;* strada ce pornea de la str. Doamnei şi o lua fie spre nord unde se afla mănăstirea Sf. Sava (ulterior aici se va trasa piaţa Universităţii) fie spre nord-est ajungând la biserica Colţei: *uliţa/strada Vestei.* Aceasta, cu o modificare de traseu pe prima porţiune petrecută în perioada 1896–1911, rectificare care o dispune în prelungirea străzii Smârdan, va deveni *strada Bursei* pe traseul dintre strada Doamnei şi piaţa Universităţii şi *strada Ion Ghica* pentru porţiunea ce duce la strada Colţei; strada ce lega Lipscanii de nordul oraşului trecând prin faţa bisericii şi spitalului Colţea: *uliţa/strada Colţei numită după 1943 bd. Brâncoveanu sau bulevardul I. C. Brătianu [ulterior bd. 1848, apoi I. C. Brătianu],* traseu ce se va prelungi în diferite etape până la p-ţa Sf. Gheorghe Nou şi apoi până la p-ţa Unirii iar în nord va face joncţiunea cu piaţa Romană, şi mai departe cu piaţa de la „Capul podului [Mogoşoaiei]"/Piaţa Victoriei, pe această ultima porţiune purtând diferite nume.

Străzi care apar în sec. al XIX-lea fiind consemnate în documentele cartografice ale perioadei: planul Papazoglu (1871); Planul Göbl (1898) etc. sunt: strada ce lega str. Lipscani de str. Doamnei la est de clădirea Băncii Naţionale: *str. Caragheorghevici devenită str. Eugen Carada.* Traseul va fi rectificat în anul 1940 când se face o sistematizare a microzonei în vederea construirii noii clădiri a Băncii Naţionale; mica stradă constituită după construirea la 1884–1885, pe fostul teritoriu al hanului Şerban-Vodă, a Băncii Naţionale, situată la nord de această clădire, pentru a lega str. Caragheorghevici de str. Smârdan, numită *strada Băncii Naţionale.* Strada va dispare în anul 1940 cu prilejul construirii noului corp al BNR care un timp a fost atribuit Ministerului de finanţe; strada constituită între str. Colţei şi str. Academiei ce s-a tăiat cu prilejul construirii Palatului Academiei/UNIVERSITATEA numită bd. Academiei, bulevard prelungit ulterior până la podul Mogoşoaiei şi de la p-ţa I. C. Brătianu spre est sub denumirea de *bulevardul Carol I (bd. Republicii şi ulterior din nou bd. Carol I).*

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

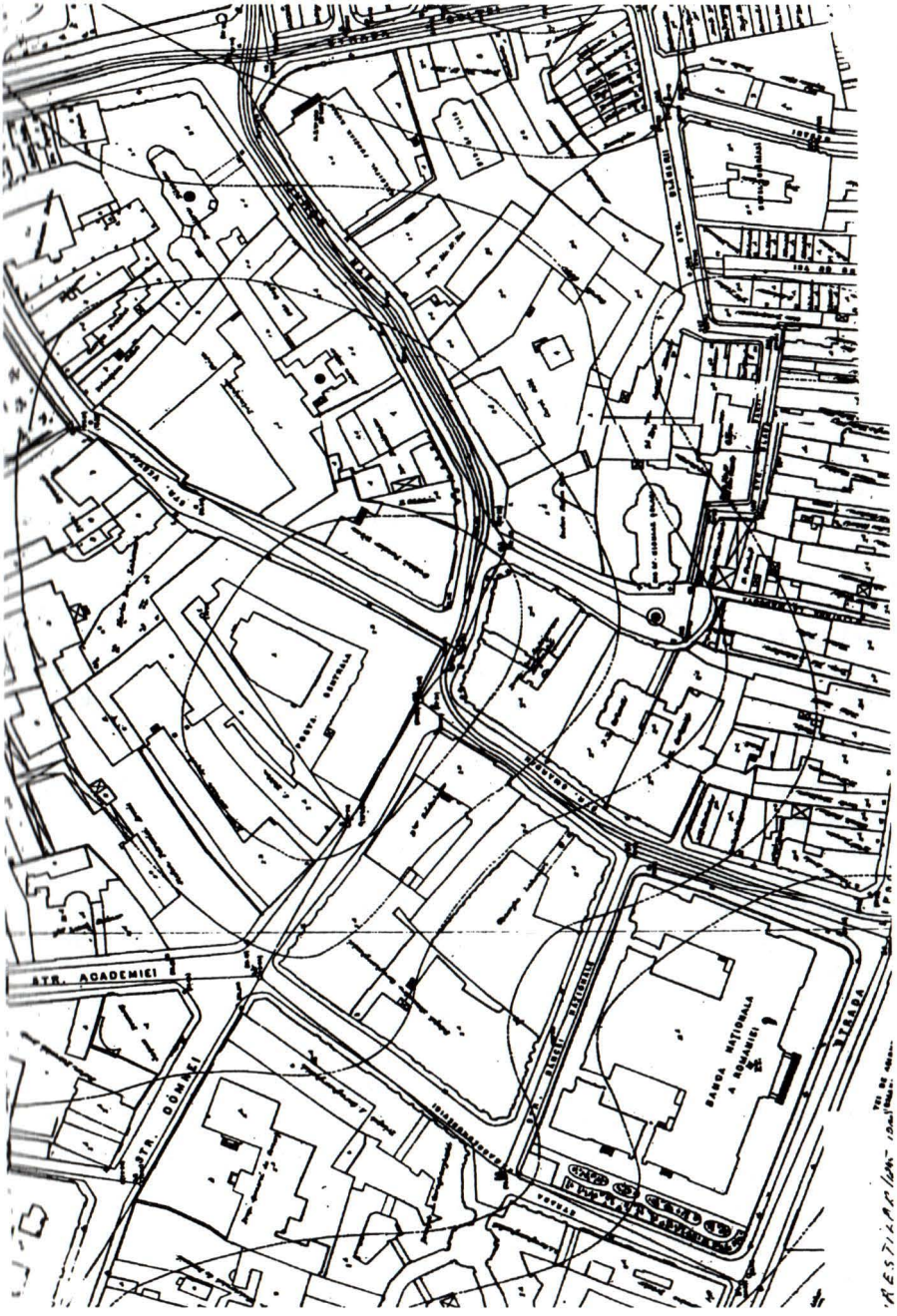

Foto 2 PLANUL BUCUREȘTILOR (1895–1899)
– fragment –

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

În ce priveşte parcelarul delimitat de ţesutul stradal dens al zonei şi el a cunoscut pe parcursul aceste perioade transformări determinate cu precădere de evoluţia social-economică a oraşului influenţată evident şi de evenimentele politice petrecute dar şi de alte întâmplări, evenimente şi mentalităţi ce constituie factori de modificare în dezvoltarea unei zone urbane.

Urmărind teritoriul mai restrâns dintre strada Doamnei şi strada Lipscani intervenţia majoră care va aduce modificări funcţionale, de parcelare sau volumetrice este determinată de dispariţia Hanului Şerban Vodă, a cărui funcţiune devenise deja fără interese pentru oraş odată cu apariţia noului tip de locuire temporară, hotelul, drept care clădirea, ajunsă în stare de ruină prin abandon şi neglijentă, a fost demolată. Ca urmare, se poate constitui o parcelă de o mare dimensiune care să permită ridicarea noii clădiri a Băncii Naţionale într-o zonă care mai păstra, în acea epocă, prestigiul neştirbit al centrului comercial, fosta stradă Mare, devenită strada Lipscani.

Apariţia noii clădiri are evidente efecte urbanistice şi în planul al doilea al teritoriilor din spatele Băncii Naţionale ce se întind până la strada Doamnei în principal asupra proprietăţii prinţului Alex. Karagheorghevitch. Parcela Karagheorghevitch este decupată pentru a se permite continuarea străzii deschise între BNR şi Banca de Scont, clădiri care amplasate cu faţadele principale spre str. Lipscani nu neglijează faţetele laterale ce sunt tratate cu aceiaşi atenţie. Strada nou creată numită *strada Caragheorghevitch (ulterior str. Eugen Carada),* aşa cum era firesc deoarece desfiinţează grădina proprietăţii citate, permite şi o legătură cu Calea Victoriei prin pasajul Macca-Villacrosse. Cea de a doua creată tot aici după anii 1886 este *Strada Băncii Naţionale* trasată din acelaşi motiv de a pune în valoare noua clădire care urma să ridice prestigiul zonei datorită calităţilor sale ca operă majoră de arhitectură şi de asemenea prin importanţa şi noutatea funcţiunii.

În ce priveşte transformările parcelarului, abia în secolul al XIX-lea, când există baza documentelor cartografice şi de arhivă, se pot stabili cu precizie transformările majore prin care trece pe baza lor identificându-se de-a lungul timpului, câteva etape caracteristice.

Perioada **primei jumătăţi a secolului al XIX-lea** are ca specific parcelele ocupate de clădiri într-o dispunere rarefiată cu multe curţi şi chiar grădini între ele, în acelaşi timp construcţiile fiind totuşi mult mai dens prezente decât în restul oraşului [vezi foto nr. 1]. Multe dintre construcţii sunt amplasate la frontul străzii, posibil din cauza funcţiunii duble comercială şi de locuire, nefiind excluse cele situate în centrul lotului.

Următoarea perioadă, cea delimitată de redactarea planurilor tip cadastru, pe baza cărora se poate aprecia fondul construit dar şi parcelarul şi trama stradală, este acea cuprinsă între anii **1852–1896** când se constată o evidentă îndesire a construcţiilor asociată cu diminuarea loturilor. Grădinile dispar păstrându-se aproape exclusiv numai curtea funcţională. Clădirile, cu tot mai rare excepţii, se înşiră de-a lungul frontului străzii ceea ce demonstrează accentuarea funcţiunii comercial-meşteşugărească a zonei în dauna celei rezidenţiale [vezi foto nr. 2]. Apar şi noile programe – legate de evoluţia ţării spre statul de tip occidental – clădirile pentru bănci sau societăţi de asigurare

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

care impun alt procent de exploatare a respectivului teren, o diferită dispunere a construcţiei pe parcelă cât şi altă amploare a construcţiei.

Perioada **1911–1940** aduce puţine transformări ale zonei care este deja în mare parte conturată arhitectural-urbanistic şi funcţional. Elementul notabil, deşi petrecut la limita zonei studiate, este desăvârşirea pieţei Universităţii din punct de vedere arhitectonic prin construirea celor două clădiri dispuse dreapta/ stânga străzii Bursei, opera arhitecţilor O. Maugsch şi G. M. Cantacuzino, clădiri ce închid semicercul opus Universităţii şi creează un fundal pentru anfilada statuilor.

II. **Istoricul arhitecturii zonei**

Evlia Celebi, care vizitează oraşul în 1666, relatează despre clădirile comune văzute atunci „case, acoperite cu trestie şi şindrilă: majoritatea lor sunt cu un cat, însă case vaste. Case construite din piatră sau cărămidă sunt puţine, deoarece stăpânii lor, ghiaurii, la şapte-opt ani odată fac câte o revoltă, iar tătarii şi otomanii incendiază acest oraş; însă locuitorii în acelaşi an construiesc casele lor mici cu un cat, însă folositoare. În total există vreo mie de prăvălii construite din scânduri" [1].

Urmărind evoluţia cronologică a evenimentelor arhitecturale pe baza clădirilor care se mai păstrează, sau sunt cunoscute, primul moment esenţial rămâne ridicarea Bisericii Doamnei, cu rol de paraclis al Caselor Domneşti, biserică ce reprezintă noua etapă în domeniu arhitecturii ecleziastice din ţara Românească fiind o expresie a rafinamentului şi eleganţei specifice ctitoriilor cantacuzine. Să nu uităm, că mai la nord, accentuând valoarea din punct de vedere al importanţei funcţiunilor prezente aici, se găsea clădirea (azi dispărută prin demolare la sfârşitul sec. al XIX-lea) *Mănăstirii Sf. Sava* (ante 1581), lăcaş care a rămas în memoria oraşului mai ales prin legătura lui fundamentală cu învăţământul românesc, deoarece între zidurile ei s-au pus bazele învăţământului superior din Ţara Românească, în cadrul şcolii cunoscută sub numele „Academia de la Sf. Sava" (1679). La est de acesta va fi amplasat în sec. al XIX-lea *Palatul Suţu* (1833) operă arhitecturală a romantismului sec. al XIX-lea prin planimetrie, volum şi decoraţie, creaţia arhitecţilor Johann Veit şi Conrad Schwinck. Nu trebuie omis, din acest parcurs, existenţa vizavi de palatul Suţu a ansamblului, ctitorie a spătarului Mihai Cantacuzino, ansamblu format din *biserica Colţei* (1698), creaţie în stilul arhitecturii brâncoveneşti *şi Spitalul Colţei* a cărui actuală construcţiei în stil neoclasic a fost realizată parţial (respectiv aripile) la sfârşitul sec. al XIX-lea după proiectul arhitectului George.

Mandrea [clădirea veche fiind demolată în sec. XIX]. Alături de acestea, în sec. al XVIII-lea s-a ridicat impozanta construcţie a *Turnului Colţei* [demolat 1888]. Tot în acest teritoriu există din sec. XVII până în sec. XIX o altă

[1] Apud BERINDEI, Dan *Oraşul Bucureşti reşedinţă şi capitală a Ţării Româneşti 1459–1862*. Bucureşti, Soc. de ştiinţe istorice şi filologice, 1963, p. 99.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

funcţiune – aceea a locuinţei temporare, colective pentru străini urmare firească a satisfacerii solicitărilor unei zone negustoreşti funcţiune care este reprezentată, în epoca citată, de hanuri. În primul rând cel mai impunător dintre ele, han domnesc cu biserica în mijloc, *Hanul Şerban Vodă* pe strada Lipscani la întreţinerea cu str. Nemţească/Smârdan, tipic pentru acest program ca proporţii şi rezolvare. Se pot nota apoi vizavi de el, Hanul Greci sau chiar pe strada Doamnei *Hanul Colţei.* Vor urma, în prima parte a sec. al XIX-lea, reconstruirea în locul unor edificii mai vechi a bisericilor *Sf. Nicolae Şelari* (1868) şi *Kalinderu-Sf. Ilie* (1841) [biserica bulgarilor].

În a doua jumătate a sec. al XIX-lea, noile clădiri reprezentative care se realizează în acest teritoriu al oraşului determinându-i vocaţia, sunt: *Banca Naţională a României* (1884–1885) arh. Albert Galeron şi Casien Bernard. Construcţie în stilul eclectic academic cu predominanta neoclasică tratat cu somptuozitate şi la modul impunător, fiind vorba de o clădire publică, stil practicat de arhitecţii străini ce au lucrat în Bucureşti dar şi de arhitecţii români formaţi în general cam la aceeaşi şcoală. Apoi, subliniind în continuare programele cu grad de noutate sau originalitate, trebuie semnalat *Pasajul Macca-Villacrosse* (1891), care într-un moment de răspândire europeană a acestui gen de program constituie în oraş primul pasaj comercial acoperit. Acesta este opera arhitectului Filip Xenopol care va proiecta şi casele Max Azel de pe str. Academiei colţ cu bd. Carol I, clădire care din proiect va fi gândită să devină „casa de raport" dar, anterior construirii, proprietarul va modifica comanda cerând transformarea lor în hotel ceea ce se va realiza, noua construcţie devenind Hotel Bristol; *Palatul Societăţii de asigurare Dacia* (1874), situat la întretăierea străzii Lipscani cu podul Mogoşoaiei. Proiectul arhitectului Alex. Orăscu, în stil neoclasic, propune una din primele clădiri cu funcţiune de birouri şi în plus adaptează noua funcţiune la terenul şi elementele constructive existente pe el folosind ca bază fundaţiile hanului Filipescu şi *Banca de Scont a României* arh. O. Maugsch la întretăierea străzii Lipscani cu nou creata stradă [str. Caragheorghevici] ce o separă de clădirea BNR şi contribuie la punerea acesteia în valoare pe toate planurile. Mai la nord, în continuarea Bursei despre care ne vom referi la analiza întâmplărilor de pe strada Doamnei, se construieşte în 1906 clădirea *Societăţii de Asigurări „Generala"* de asemeena opera arhitectului O. Maugsch care reia ca formulă a exprimării arhitecturale acelaşi stil eclectic-academic cu forme masive, impunătoare, specifice artistului. Se adaugă o serie de clădiri publice, fie Bănci, fie Societăţi de asigurare pe strada Smârdan dezvoltând această nouă funcţiune care începe să fie specifică zonei.

De asemenea, perioada 1896–1911 înseamnă în zonă pe str. Vestei, construirea *şi a Bisericii ruse-Bisericii Sf. Nicolae,* ctitorie în principal a curţii imperiale ruse, a cărui arhitect a fost Preobrajenschi (1905–1909) şi care este reprezentativă pentru stilul tradiţional al edificiilor de cult ale ortodoxiei ruse.

III. **Istoricul străzii Doamnei**

Începuturile străzii Doamnei sunt greu de precizat din punct de vedere arhitectural sau urbanistic, prima referire care ne da date despre modul de

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

rezolvare arhitectural-urbanistică a acesteia, în afara traseului marcat pe planul Ernst (1770), fiind data de notaţiile din planul tip cadastru redactat de maiorul Rudolf Borroczyn în perioada 1847–1852. Se observă că Strada Doamnei, în respectiva perioadă, avea clădire dispuse rarefiat ca şi restul zonei, o serie de proprietari fiind marcaţi pe hartă şi anume: Mavru, Bărcănescu, Isvoranu sau Vălcoianu dovadă a interesului clasei boiereşti pentru aceste locuri.

După 1852, până în 1896 când apare noul Plan cadastral, redactat de Institutul geografic al armatei, se constată că strada Doamnei şi-a schimbat aproape total prospectul parcelele fiind ocupate aproape integral astfel că traseul ei este susţinut de un front continuu. Pe lângă casele cu funcţiune mixtă comerţ/ locuire apar şi aici alte tipuri de clădiri cu caracter public dominant, ce ridică gradul de importanţă al traseului.

Într-o desfătare de-a lungul arterei găsim următoarele clădiri importante cu funcţiune publică: *Palatul Nifon* (1888) [vezi foto 3], construit după proiectul arhitectului Paul Gottereau în strada Doamnei colţ cu calea Victoriei, clădire în

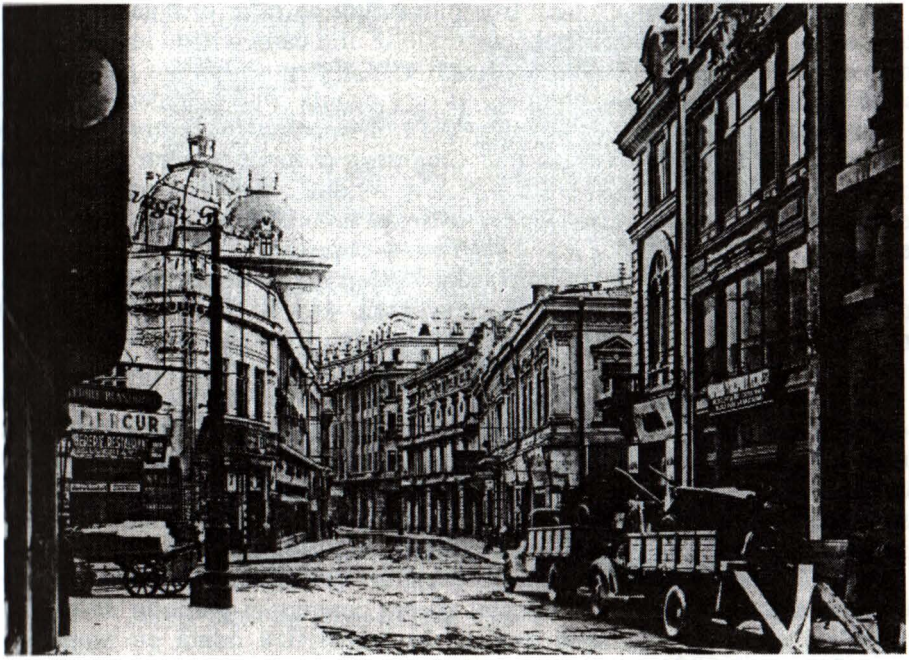

Foto 3 STRADA DOAMNEI spre Calea Victoriei

stil neoclasic; *Societatea Financiară a României* (1873) situată în str. Doamnei colţ cu str. Academiei, realizată în stil eclectic tot după proiectul arhitectului Paul Gottereau; *Posta Centrală* funcţionând, în lipsa unei clădiri adecvate, până la construirea Palatului Postelor pe calea Vicoriei, parţial în casele Bărcănescu deci la colţul cu str. Vestei şi parţial în corpul nou situat în centrul respectivului lot. Vizavi de ea, la celălalt colţ al str. Doamnei, cel cu str. Vestei vechia clădire

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

a *Creditului Financiar Urban* (1883) a cărei înfăţişare nu o cunoaştem; pe partea opusă, la colţul cu str. Smârdan, clădirea *Societatea de Asigurări „Naţionala"* (1886) arhitect A. Lang, clădire concepută ca o elegantă prezentă în stil eclectic-academic dar care va suporta majore modificări în deceniul 3 al sec. XX când este supraetajată cu trei nivele, cu ocazia acestei intervenţii renunţându-se şi la decoraţia faţadelor specifică sec. al XIX-lea.

În restul străzii se construiesc clădiri evident păstrând în continuare dubla funcţiune specifică zonei locuinţă/comerţ; *Casele Petrovici-Armis* construite între 1860–1890 pe strada Doamnei nr. 3 la colţul ce duce la Biserica Doamnei; *Casele Ştefan Göbl* str. Doamnei nr. 12b şi *Carol Göbl* arhitect C. Enderle (1884) str. Doamnei nr. 16 şi la nr. 20 *casa Kalinderu* (1897) arhitect J. Exner sau *casa Gagel* din str. Doamnei nr. 15 bis (1884). Din punct de vedere stilistic domină arhitectura eclectică de factură academică deşi apar şi exemplare ale noului stil neoromânesc în modul de expresie propus de arhitectul I. N. Socolescu ca în cazul caselor Kalinderu proiectate de arh. J. Exner. Planimetric – inovaţii importante nu sunt, casele reluând vechile rezolvări specifice zonelor comerciale cu dispunerea clădirii de-a lungul frontului străzii, intrarea prin gang spre curtea interioară şi spre scara de acces la etaj unde se află camerele de locuit, în corpul din spate situându-se dependinţele. În exterior, tratarea simplă a parterului care lasă să domine vitrinele este compensată de eleganţa şi bogăţia decorării etajului cu accent pe „etajul nobil" de obicei etajul I. Elementele decorative sunt dispuse cu un grad de sobrietate astfel ca să sublinieze golurile şi centrele de interes: intrarea, axa clădirii, colţul. Mare parte din fondul construit, care se constituie preponderent în această perioadă, se păstrează nemodificat, în mod major, şi în prezent.

Pe strada Doamnei, în perioada 1896–1911, se remarcă modificarea dimensiunii parcelei de la nr. 13 (în prezent nr. 119 str. Doamnei/str. Vestei în sensul diminuării ei pentru a permite schimbarea traseului străzii Vestei astfel ca ea să se înscrie în continuarea străzii Smârdan. Pe terenul rămas din parcela nr. 13, se amplasează noua clădire a *Camerei de Comerţ şi Industrie şi Bursei* opera din anii 1906–1907 a arhitectului Ştefan Burcus, clădire reprezentativă pentru arhitectura oraşului concepută în stil eclectic-academic de influenţă franceză, stil care este prezent la noi în a doua jumătate a sec. al XIX-lea preponderent la programele legate de clădirile publice. În general însă strada Doamnei îşi păstrează traseul şi funcţiunile tradiţionale.

După anul 1911, se construiesc clădiri noi care funcţional şi stilistic subliniază unele modificări în special asupra concepţiei gradului de ocupare a parcelelor, grad care în mod evident se intensifică odată cu amplificarea interesului pentru utilizarea zonei centrale. Se realizează în această perioadă: la nr. 4–6 *Banca Marmorosch-Blank,* clădire cu funcţiune mixtă, conform tradiţiei zonei, având 2 subsoluri, parterul şi 1 etaj pentru bancă şi 3 etaje cu apartamente. Construită în anii 1915–1922 după proiectul arhitectului Petre Antonescu într-o viziune monumentală a stilului neoromânesc, clădirea constituie o remarcabilă expresie din punct de vedere al unităţii funcţional-decorative. Altă intervenţie, ce schimbă total registrul stilistic al zonei, este construcţia din strada Doamnei nr. 5/strada Academiei nr. 1 ridicată pe proprietatea arh. Leon Stern, pe un teren

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

devenit de formă trapezoidală în urma sistematizării liniei de intersectare a străzilor. Se construieşte pe acest loc în anii 1925–1936 un *bloc de formă circulară* [vezi Foto 4] având la parter o sală de cinematograf, „Cinema Luxor", şi apartamente de locuit în cele 10 etaje. Alternanţa de gol/plin prin suprapunerea zonei ferestrelor cu zona masivă a clădirii este accentuată datorită alegerii ca

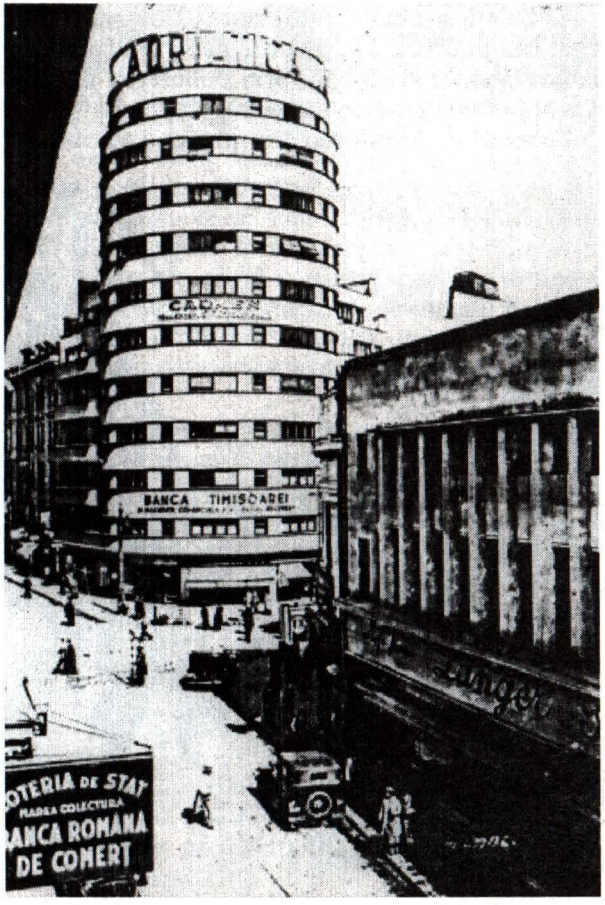

Foto 4 STRADA DOAMNEI la colţul cu strada Academiei; 1937

exprimare arhitecturală a stilului funcţionalist modern. Tot acest registru stilistic, dar evident într-o altă exprimare, este folosit la *clădirea Creditului Funciar Urban* situată la nr. 15 pe alt colţ, cel cu fosta str. Vestei devenită str. Bursei. Locul ocupat anterior de aceeaşi funcţiune îşi modifică teritoriul ca urmare a terenului câştigat odată cu rectificarea traseului str. Vestei prin retragerea acesteia spre vest. Pe noua parcelă, mult mai mare (în urma demolării vechii construcţii) se construieşte în anii 1938–1940, după proiectul arh. C-tin Pomponiu, o clădire de birouri în stil modern cu subsol, parter şi 6 etaje. Vizavi, pentru păstrarea

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

tonului expresiei arhitecturale, după supraetajarea clădirii Societății de asigurări generală [citată deja mai sus la clădirile construite ante 1896], intervenție ce urmărește amplificarea gradului de folosire a terenului, supraetajare care aduce clădirea ca înălțime la același nivel al cornișei cu construcțiile învecinate, se renunță la modenatura de factură eclectică pentru o exprimare simplificată în stilul arhitecturii moderne folosit în arhitectura interbelică românească.

Anii 1939–1940 sunt marcați pentru strada Doamnei, din punct de vedere urbanistic de pregătirea intervențiilor majore ce se preconizează pentru a oferi un teren de extindere Băncii Naționale prin eliberarea parcelei cuprinsă între strada Doamnei/Caragheorghevici/strada Băncii Naționale/strada Smârdan. [Foto 5 vezi]. În urma negocierilor cu proprietarii din zonă se obține fie exproprierea

Foto 5 STRADA DOAMNEI (PARIS) „Clădiri spre dărâmare"

pentru cauză de utilitate publică la proprietățile Rădulescu și Soutzo, fie cumpărarea de către Primăria Comunei București a fostului teatru Modern [vezi Foto 6]. Se negociază apoi cu BNR atât modul în care se va face cedarea terenurilor, deja libere în 1940, cât și modul de sistematizare a zonei. După faza în care noua construcție era prevăzută a se amplasa pe întreaga parcelă devenită disponibilă, concluzia, determinată și de gândirea urbanistică a epocii ce dorea, pentru degajarea circulației pietonale, să câștige un spațiu urban respectiv o piațetă, într-un traseu limitat de clădiri cu un prospect al străzii îngust și cu funcțiuni publice aducătoare de multă populație, deci soluția va fi construirea

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

unei clădiri ale cărei subsoluri să ocupe întreg teritoriul până la partea carosabilă dar la suprafaţă clădirea să se retragă de la frontul străzii lăsând astfel posibilitatea constituirii unei esplanade care conform convenţiei încheiată între PMB şi BNR urma să fie *„în suprafaţă de 1340 m.p.... astfel ca suprafaţa acestui teren să servească pentru totdeauna de trecere pentru pietoni, vehicole, lampadare, spaţiu de lumină, aranjamente monumentale, scări fără a putea fi îngrădit de primărie, BNR aşezându-se în deplină proprietate a subsolului, putând să construiască sub nivelul străzii adăposturi, garaje etc. numai cu ieşire spre curţile laterale ale BNR, în aşa fel încât întreaga suprafaţă a terenului să fie complet liberă".* [citat din Cartea Funciară a PMB dosar 848/1940 fila 4]. [Vezi Foto 3]. Pentru acelaşi scop, se demolează clădirile din str. Eugen Carada (fostă Caragheorghevici) nr. 9 şi str. Doamnei nr. 4 bis ceea ce permite retragerea străzii mai sus citate astfel ca ea să capete o legătură fluentă cu str. Academiei iar noua parcelă BNR să capete formă de patrulater paralel cu cel al clădirii BNR. După 1940, pe parcela astfel constituită se construieşte noua clădire a Băncii Naţionale, după proiectul conceput de arhitectul Radu Dudescu, autor şi a corpului BNR din Calea Victoriei amplasat între Pasajul Villacrosse şi casa Castris, arhitect ce va alege ca mod de exprimare în ambele proiecte neoclasicul de viziune monumentală.

În acest spaţiu privilegiat, terenul de pe latura opusă are o istorie comună zonei dar cu unele soţii aparte. Construcţiile ce închid frontul străzii Doamnei de la strada Academiei la strada Vestei, cu excepţia clădirii Bursei, sunt obişnuitele case cu parter comercial şi etajul locuinţă, dar la care pe parcursul anilor faţadele au fost modernizate în sensul renunţării la modenatura de factură eclectică. În ce priveşte vecinătăţile lor imediate de pe strada Academiei ca şi pe strada Vestei/I. Ghica ţesutul urban este la începuturi asemănător cu cel al străzii Doamnei. Prima parcelă din strada Academiei nr. 2, ceea ce se învecinează cu str. Doamnei nr. 7, este ocupată în planul Borroczyn din 1852 de un imobil clădire şi curte nenominalizat, mai la nord aflându-se proprietatea Kotesku. Ulterior, în perioada 1852–1896, aici se construiesc casele Leon Steiner rămase în aceeaşi proprietate dar devenite în jur de 1911 „Hotel Minerva". Clădirea compusă din parter comercial, trei etaje şi mansardă cu locuinţe şi birouri se păstrează nemodificată şi azi. Alături de acestea, pe strada Doamnei se situează proprietatea Petrovici Armis, care beneficiind de un teren mai amplu pe fundul de lot îi conferă o nouă funcţiune acea de *pasaj comercial deschis* purtând numele de *Grădina Blanduzia*. Conform Cărţii funciare a comunei Bucureşti, din 1940, parcela nr. 7 având aceeaşi mărime şi formă devenise proprietatea I. M. Kreţulescu prin moştenire de la „Armis, decedat în 1912" şi conţinea *„teren cu casă construită din cărămidă acoperită cu tablă având: parter şi un etaj precum şi curte. La parter, 33 de prăvălii, la etaj 3 de camere. Suprafaţa 1522 mp... moştenire de la bunicul său St. Petrovici"*. Planul ne arată existenţa unei clădiri în formă de U care urmăreşte forma lotului funcţiunea rămânând neschimbată. Denumirea PASAJUL GALERIILE BLANDUZIEI a rămas în memoria comunităţii fiind păstrată până astăzi ca idee de galerie comercială.

Un alt aspect specific al zonei este prezenta frecvenţă după 1900 a noii funcţiuni, aceea de sală de cinematograf. Fără a determina construirea unor

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

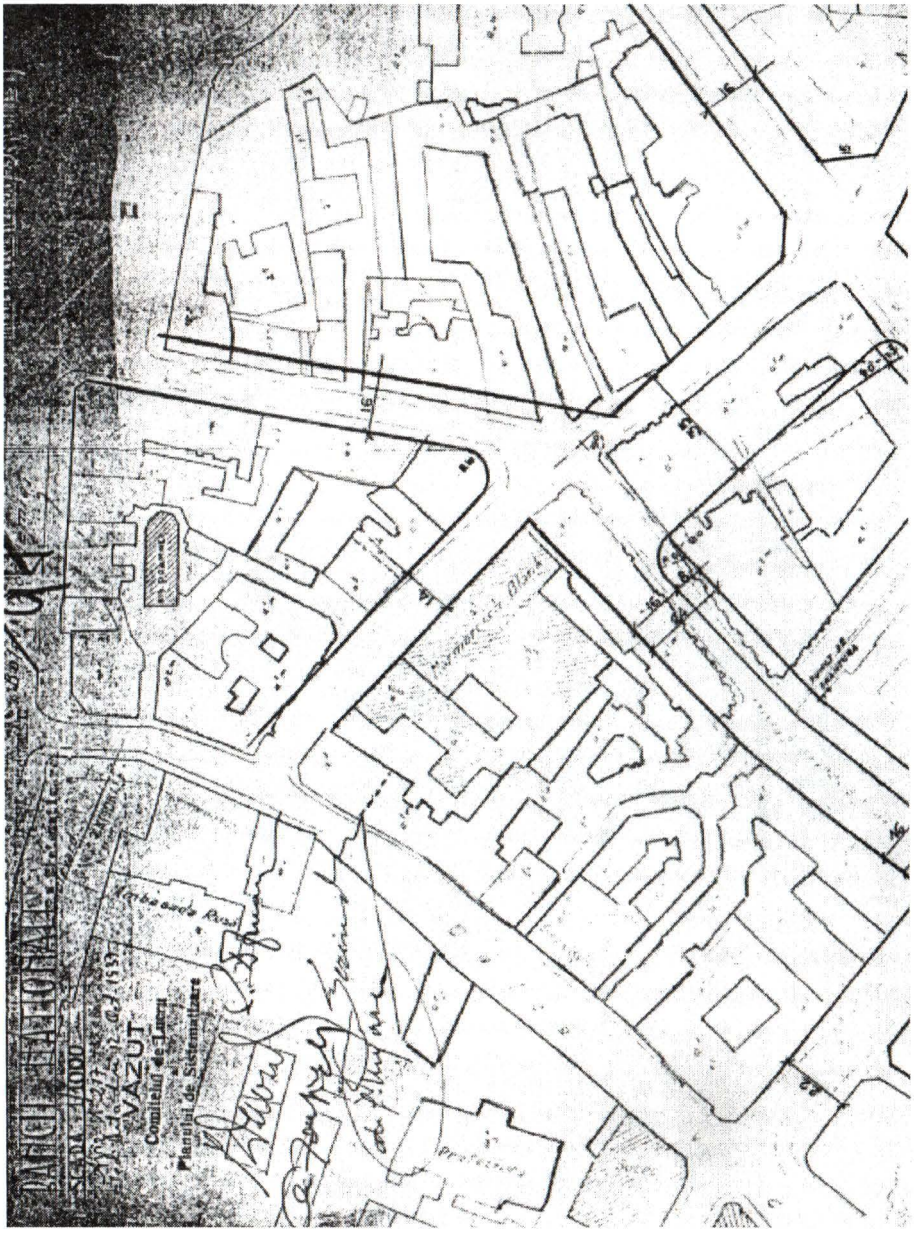

Foto 6 PLANUL DE SISTEMATIZARE A STRĂZII DOAMNEI ZONA BĂNCII NAŢIONALE (1937)

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

clădiri care să cuprindă din proiectul iniţial acest program o cauză fiind şi faptul că, în general, ţesutul urban al zonei se modifică într-o mică proporţie, rezolvarea vine prin adaptarea spaţiilor existente la un program a cărui noutate îi conferea atractivitate şi deci determina o folosire intensivă a lui. „Ghidul Pântea" din 1921 menţiona cinematografele: Apolo şi Doamnei (la nr. 7); Lux (la nr. 5) şi Terra (la nr. 11, care a devenit după 1950 cinematograful „Doina", iar în prezent este desfiinţat), toate acestea existând în condiţiile în care prima sală de cinema, sala Capitol de pe bd. Elisabeta, a fost inaugurată în Bucureşti în anul 1912.

După parcelele din str. Doamnei nr. 7 şi 9 urmează clădirea fostei Burse transformată în biblioteca naţională (fost B.C.S.). Construcţie majoră, primul semnal al schimbării funcţionale, volumetrice şi într-un mod, prin concepţia de abordare, chiar stilistice a străzii Doamnei ea este gândită astfel încât să dea prestanţă terenului pe care este amplasată fără a elimina relaţia cu vecinătăţile minore, astfel că latura de vest, deşi spre curte, este tratată la fel de îngrijit. Ulterior, între cele două clădiri s-a mai construit, după 1940, o mică travee ce se încadrează stilistic clădirii Bursei, pe care o completează, mascând vederea intrării în curtea de serviciu la nivelul parterului aceasta deoarece, aşa cum precizam, la nivelul etajelor faţada se întoarce deci merită să rămână vizibilă.

III. Caracteristicile arhitectural urbanistice ale zonei în raport cu valorile protejate

Zona prezentată face parte din primul centru istoric al oraşului Bucureşti, care este inclusă în rezervaţia nr. 1 de arhitectură şi urbanism cu cea mai mare vechime şi având o deosebită densitate de monumente istorice păstrate. Valorile pe care le conţine sunt de mai multe categorii:

- MONUMENTE ISTORICE declarate, protejate cf. prevederilor Ordonanţei nr. 68/1994 devenită Legea nr. 4/1995 şi ordinului ministrului culturii nr. 2053/nov. 1999 şi anume: *1. clădiri monumente de arhitectură de valoare naţională:* – str. Doamnei nr. 1, 4–6, 8–10, 11, 14–16, 18, 20A, 20B, 21, 22, 23; – Calea Victoriei nr. 2, 12, 12B, 13, 14, 16–20, 22–24...; – str. Eugen Carada nr. 1–3; – str. Ion Ghica nr. 11, 13; – str. Lipscani nr. 16, 17–23, 18–24, 25, 27–28, 30, 32, ...; – str. Smârdan nr. 5, 13 ...; *2. clădiri monumente de arhitectură de valoare totală:* – str. Doamnei nr. 3, 5, 9, 12, 15,; – Calea Victoriei nr. 2, 9, 11, 17, 23; – str. Lipscani nr. 24, 26, 40, 41 ...; – str. Smârdan nr. 1, 3, 9, 11, 13 ...*3. Străzi declarate ansamblu de arhitectură:* – str. Doamnei, str. Lipscani, str. Franceză, pasajul Villacrosse.

Valoarea arhitecturală şi urbanistică a străzii Doamnei

Strada Doamnei s-a constituit ca o arteră bine conturată în perioada sec. XIX–XX. Trăsăturile sale definitorii sunt: fronturile închise, parterul comercial asigurând fluenţa şi mişcarea în zonă care se permanentizează prin prezenţa locuinţelor ceea ce-i dă o intensă folosire. În acelaşi timp, tratarea îngrijită a faţadelor cu elemente de individualizare a fiecărei construcţii într-un mod de

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

exprimare artistică propriu arhitectului creator au contribuit la prezența și a unei anume valori estetice, de multe ori ignorată din cauza stării precare în care se află clădirile. Pe lângă aceste funcțiuni, ca o evoluție firească a întregului teritoriu, au apărut în a doua jumătate a sec. al XIX-lea clădirile pentru bănci. Deși acestea au alt mod de amplasare pe lot, sunt de alte proporții și înălțime totuși între cele două etape constructive funcționale nu există o ruptură majoră, ele completându-se.

În plus, trebuie subliniată intervenția urbanistică realizată în zonă cu prilejul construirii noii clădiri a Băncii Naționale prin crearea esplanadei care este menită pe de o parte să ofere un „respiro" într-o zonă dens ocupată iar pe de altă parte să permită printr-o tratare corespunzătoare cu elemente de mobilare stradală, punerea în valoare a clădirilor din jur.

O altă caracteristică este îmbinarea varietății de rezolvări stilistice, fiecare epocă punându-și în mod individual amprenta ceea ce explică existența clădirilor aparținând diverselor perioade: eclectism, neoromânesc tip Socolescu sau tip Mincu, arhitectură modernă sau modern-neoclasicism dar totul fără a se exclude reciproc, permițându-se doar accentele acolo unde interesul urbanistic o cere.

Bibliografie

Berindei, Dan *Orașul București reședință și capitală a Țării Românești 1459–1862.* București, 1963.

Cernovodeanu, Paul; Simionescu, Paul *Cetatea de scaun a Bucureștilor* București, Ed. Albatros, 1976.

Plan de sistematizare în vederea construirii noului local al Băncii Naționale avizat la 12 oct. 1937 [din DAS-MB]

Atlas – Ghid. Istoria și arhitectura lăcașurilor de cult din București. Vol. I, București, editura ERGOROM '79, 1999.

SUMMARY

The Architectural-Urbanistic History of A Street: The Doamnei Street

by **Dr. Cezara Mucenic**

An important street is presented – situated in the nucleus of the Northern central part of Bucharest, in an area comprized between the Lipscani St., the I. C. Brătianu Boulevard, the University Square, the Carol I Boulevard, the Calea Victoriei Boulevard. Conclusions are drawn concerning the urbanistic-architectural characteristics of the area, and its protected monuments.

The presented zone is part of the first historical centre of the town of Bucharest, and has been included in the reservation no. 1 of architecture and urbanism. It still preserves a high density of old monuments.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro